

УДК 305:32

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЯК ПРАВОВИЙ СТАНДАРТ
ДВОСТОРОННЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ І ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Махді Сахіб Салех,

аспірант юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: у статті розглядається гендерна рівність як специфічний правовий стандарт налагодження двосторонньої взаємодії України і Європейського Союзу. На основі аналізу положень Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом визначено, що запорукою ефективної інтеграції України до спільного європейського політико-правового і економічного простору є впровадження у національну практику засад забезпечення рівності чоловіків і жінок. Викладено особливості правової конструкції, що регламентує інститут гендерної рівності на рівні двосторонніх договірних зобов'язань України і ЄС. Робиться висновок про те, що повноцінне сприйняття і впровадження засад гендерної рівності на національному рівні буде мати не лише позитивні соціально-гуманітарні наслідки, а й стане потужним імпульсом активізації економічних і торговельних відносин України і держав європейського альянсу.

Ключові слова: Україна, Європейський Союз, гендерна рівність, правовий стандарт, протидія гендерній дискримінації.

Аннотация: в статье рассматривается гендерное равенство как специфический правовой стандарт организации двухстороннего взаимодействия Украины и Европейского Союза. На основе анализа положений Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом определено, что залогом эффективной интеграции Украины в общеевропейское политико-правовое и экономическое пространство является внедрение в национальную практику основ обеспечения равенства мужчин и женщин. Излагаются особенности правовой конструкции, регламентирующей институт гендерного равенства на уровне двухсторонних договорных обязательств Украины и ЕС. Делается вывод о том, что полноценное восприятие и внедрение принципов гендерного равенства на национальном уровне будет иметь не только положительные социально-гуманитарные последствия, но и станет мощным импульсом активизации дальнейших экономических и торговых отношений Украины и государств европейского альянса.

Ключевые слова: Украина, Европейский Союз, гендерное равенство, правовой стандарт, противодействие гендерной дискриминации.

Annotation: gender equality as specific legal standard of organization of two-sided co-operation of Ukraine and European Union is examined in the article. On the basis of analysis of provisions of Agreement about an association it is certain between Ukraine and European Union, that the mortgage of effective integration of Ukraine in European political, legal and economic space is introduction in national practice of bases of providing of equality of men and women. Features are expounded of legal construction, regulating the institute of gender equality at the level of two-sided contractual obligations of Ukraine and EC. Drawn conclusion that valuable perception and introduction of principles of gender equality at national level will have not only positive socially-humanitarian consequences but also will become the powerful impulse of activation of further economic and trade relations of Ukraine and states of European alliance.

Key words: Ukraine, European Union, gender equality, legal standard, counteraction of gender discrimination.

Прискорення темпів європейської інтеграції в останні роки знайшло своє продовження у підписанні 2014 р. між Україною і Європейським Союзом (далі – ЄС) документу історичного значення – Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [1]. Угода про асоціацію визначає базові параметри співробітництва України і ЄС у найбільш важливих сферах економічних відносин і комплексу заходів політико-правової трансформації системи державного управління України у відповідності до найбільш прогресивних європейських стандартів. Враховуючи те, що положення Угоди про асоціацію містять значну кількість нових стандартів організації управління найважливішими секторами суспільних відносин, перед політичним керівництвом України постали складні та багатоступеневі завдання по впровадженню нових ідейних стандартів у практику реалізації державної політики. Один з таких стандартів – забезпечення гендерної рівності у всіх сферах життєдіяльності суспільства. В свою чергу, актуальність доктринальної розробки положень договірної бази України і ЄС в частині регулювання стандартів забезпечення гендерної рівності є беззаперечною і спонукає до наукового обґрунтування відповідних аспектів. Відповідно, метою статті є висвітлення та аналіз базових положень Угоди про асоціацію, які містять стандарти забезпечення гендерної рівності.

Прискорення європейської інтеграції України обумовлює ситуацію, коли питання забезпечення гендерної рівності є особливо актуальним і своєчасним. Так, систематизуючи інформацію Глобального рейтингу гендерної рівності («The Global Gender Gap Report 2015»), спеціаліст Української Гельсінської спілки з прав людини О.О. Уварова зазначає, що показники України у світовому рейтингу держав за рівнем забезпечення рівності чоловіка

і жінки є такими, що бажають покращення: у 2015 р. Україна зайняла лише 67 місце серед 142 країн за рівнем забезпечення гендерної рівності, погіршивши власний рейтинг 2014 року на 11 пунктів, коли вона посідала 56 місце, а за індексом гендерної нерівності 2015 року, що відображає такі аспекти людського розвитку, як репродуктивне здоров'я, економічний статус та розширення прав і можливостей жінок у порівнянні з чоловіками, – Україна посідає 83 місце серед 150 країн [6-7]. Такі показники свідчать про те, що хоча Україна за роки незалежності і створила достатню нормативну базу для практичного втілення принципу рівності, проте практичний зріз втілення цієї засади не є задовільним.

Набуття Україною статусу асоційованого члена ЄС зобов'язує державу зробити конкретні рішучі кроки у напрямі впровадження в національну практику зобов'язань в частині ефективної гендерної політики, які передбачені Угодою про асоціацію. У продовження зазначеного слід наголосити, що гендерна рівність у державах ЄС є особливою політико-правовою цінністю. Враховуючи те, що, як зауважує О.Є. Сакало, європейські цінності є не лише загальним абстрактним поняттям, а мають конкретне практичне вираження у базових фундаментальних правах і свободах, українське суспільство, декларуючи власні євроінтеграційні прагнення та захищаючи їх на практиці, має намагатись встановити відповідну систему цінностей [5, с. 109]. Це твердження концептуально відображається у вступній частині Угоди про асоціацію. У документі зазначається, що при налагодженні двосторонніх відносин, Україна і ЄС є відданими тісним і тривалим відносинам, які ґрунтуються на системі спільних цінностей. До числа таких цінностей належать: повага до демократичних принципів, верховенства права, доброго врядування, визнання прав людини і основоположних свобод як абсолютних цінностей, повага і забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки, які сприяють участі України в Європейських політиках. Повага до прав осіб та їх повноцінне забезпечення передбачає створення додаткових правових основ і подальшу ефективну практичну реалізацію принципу гендерної рівності. Разом із тим, аналіз положень Угоди про асоціацію дає підстави зазначити, що правова конструкція, що регламентує інститут гендерної рівності на рівні двосторонніх зобов'язань України і ЄС, має свої особливості, які потребують більш детального висвітлення.

По-перше, **декларування принципу гендерної рівності в Угоді про асоціацію відбувається у контексті регулювання соціально-економічних відносин зайнятості та розбудови перспективної ринкової економіки.** Зокрема, у відповідності до ст. 419 Угоди про асоціацію України і ЄС, забезпечення гендерної рівності та недискримінації є однією із цілей стратегічного співробітництва двох сторін у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей. В аспекті формування спільної правової політики України і ЄС в сфері регулювання двосторонніх торговельно-економічних відносин, сторони у ст. 291 Угоди про асоціацію підтверджують свої зобов'язання щодо сприяння розвитку торгівлі у такий спосіб, що приводить до повної та ефективної зайнятості й гідної праці для всіх, зокрема чоловіків, жінок та молоді. Як жінкам, так і чоловікам мають бути забезпечені умови для гідної праці як ключового елементу глобалізації. З точки зору перспективної стратегії, реалізація означеного напрямку взаємодії України і ЄС вимагає формування сучасного законодавства про працю, яке позбавлене дискримінаційних ризиків, вироблення прозорого і простого механізму надання соціальної допомоги та створення організаційних умов для соціального захисту окремих категорій працівників, недопущення дискримінації при влаштуванні на роботу чи державну службу. Наприклад, як зазначає Ю.К. Мороз, в Україні сьогодні відсутній ефективний механізм притягнення до відповідальності за проведення опитування під час працевлаштування жінок щодо наявності дітей чи сім'ї, що стереотипно вважається перешкодою для повної відданості кар'єрі та роботі, а норми Кодексу законів про працю, що захищають права жінок за наявності дітей, у сучасному суспільстві можуть вважатись застарілими та дискримінаційними так як жінка після закінчення відпустки у зв'язку з пологами не має змоги працювати вночі, і цим порушуються її трудові права [3, с. 59]. Такі приклади можна наводити і далі. Подолання таких недоліків спрямоване на досягнення Україною так званих «критеріїв конвергенції», які висуваються до держав-претендентів на вступ до ЄС.

По-друге, **визначення Угодою про асоціацію заходів забезпечення гендерної рівності Україною і ЄС передбачає перелік заходів економічного, освітньо-гуманітарного та управлінського характеру.** Так, ст. 419 Угоди про асоціацію визначає, що сторони посилюють діалог та співробітництво в частині забезпечення рівності для розвитку торгівлі і питань, пов'язаних із торгівлею. Для забезпечення гендерної рівності у відповідності до ст. 420 Угоди про асоціацію сторони мають вжити заходів щодо створення рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень. На сьогодні основною проблемою становлення гендерної рівності є формальність прав жінок, а реальна ситуація в цілому є прямо протилежною правовим нормам. У жінок в Україні і досі менше шансів ніж у чоловіків просунутися по кар'єрній шаблоні, так як традиційні стереотипи масової свідомості суттєво обмежують можливості кар'єрного росту для жінок та негативно впливають на їх сімейні відносини як тільки вони добиваються перших успіхів. Нерідко, жінка, що досягла успіху, «карається оточенням»; замість визнання її заслуг вона одержує реакцію роздратування й заздрості з боку своїх колег і друзів. Модель жінки-бізнесвумен наділена сильним характером, працелюбністю, розумом, вольовими якостями, але обов'язково – у неї труднощі в сімейному та особистому житті, її діти обділені увагою і потерпають домашніх непорозумінь, і, звичайно, робиться натяк на нещасливе особисте життя. При цьому інколи жінка лідер подається як нормальне явище, але, втім – як окремих випадок [4].

По-третє, **протидія гендерній нерівності у відповідності до змісту Угоди про асоціацію відбувається у межах політики по протидії дискримінації особи в цілому.** Ст. 420 Угоди про асоціацію закріплює положення, у відповідності до якого подолання дискримінації в усіх її формах та проявах є запорукою посилення можливостей соціальних партнерів та сприяння соціальному діалогу. На думку вітчизняних спеціалістів загальна політика щодо забезпечення недискримінації в Україні у порівнянні з розвиненими європейськими державами потребує суттєвого покращення. Це обумовлено багатьма чинниками: патерналістськими настроями значної частини суспільства, недосконалістю діючого законодавства, відсутністю належних знань про гендерні відносини у чиновників і

пересічних громадян тощо. В зазначеному контексті є очевидним, що зміст багатьох актів чинного національного законодавства суперечать європейським стандартам в частині недопущення дискримінації. В додаток до наведеного доцільно відзначити, що питання гендерної рівності на рівні ЄС регулюється низкою спеціальних директив, які мають загальний характер, а їх положення деталізуються у рішеннях Суду ЄС, які мають прецедентний характер [2]. Тому, перспективним напрямом вдосконалення національних юридичних практик забезпечення гендерної рівності є вивчення і застосування рішень суду ЄС.

Отже, гендерна рівність у відповідності до положень Угоди про асоціацію України і ЄС є універсальним правовим стандартом функціонування як правової системи України, так і правової системи ЄС. Повноцінне сприйняття і впровадження засад гендерної рівності на національному рівні є вагомим передумовою успішної інтеграції України до ЄС. Україна наразі має прикласти максимум зусиль задля втілення кращих європейських стандартів в частині забезпечення рівного соціального становища чоловіків і жінок. Це буде мати не лише позитивні соціально-гуманітарні наслідки, а й стане потужним імпульсом активізації економічних і торговельних відносин України і держав європейського альянсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.
2. Захист від гендерної дискримінації в судових рішеннях українських судів: звіт за результатами моніторингу / Підготовлено: Олена Уварова, Марія Ясенівська. – Х.: ФОП Бровін О.В., 2016. – 182 с.
3. Мороз Ю. К. Принцип недискримінації в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС // Ю.К. Мороз // Наукові записки НаУКМА. – 2016. – Т. 181 «Юридичні науки». – С. 57-60.
4. Рівність чоловіків та жінок – стереотипи та нові погляди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chop-rada.gov.ua/archives/9764>
5. Сакало О.Є. Європейські цінності: сутнісні основи та практичне втілення / О.Є. Сакало [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4335/1/Sakalo.pdf>
6. Уварова О.О. Права жінок і гендерна рівність в Україні / О.О. Уварова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova>
7. Gender Inequality Index / Human Development Reports. – United Nations Development Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/content/table-4-gender-inequality-index>